

Ideologisk förändring och stabilitet i Finland. En jämförande studie av sex partiideologier

MIKAEL NYGÅRD

ABSTRACT
Ideological Stability
and Change in Finland.
An Analysis of Party
Programmes

The aim of the study is to analyze changes in Finnish party ideologies during the post-war period. The main questions to be answered are a) which changes (if any) can be identified in the party ideologies, b) has there been a reduction of distances between different party ideologies, c) does there still exist a connection between the party ideologies and the so-called left-right axis? The study focuses on twelve programmes from six parties (the National Coalition Party [Conservatives], the Swedish People's Party, the Liberal People's Party, the Centre Party, the Social Democrats and the Left-Wing Alliance/Finnish People's Democratic League [former Left-Socialists and Communists]), and uses a methodological approach mainly based on quantitative content analysis. The programmes analyzed were published during two periods, the first during the 1950s and 1960s and the second during the 1980s and 1990s.

The findings show that substantial changes have occurred regarding both the contents and the structure of Finnish party ideologies during the post-war period. The programmes have become more universal and oriented towards the entire community. Furthermore, the differences between ideological standpoints have become blurred, although there still exist some characteristics indicating out the ideological position of the parties. Finally, the so-called left-right axis seems to have lost much of its former significance. The contents and the structure of the party programmes no longer relate to a left-right axis as in the 1950s and the 1960s.

Forskningsintresset

Det finländska partisystemet uppstod i en tid av intensivt nationsbyggande och kan sägas vara en följd av nationellt uppvaknande, frihetssträvande och ideologisk väckning. Den allmänna rösträttens införande år 1906 kom att spela en stor betydelse för partisystemets utformning. Under större delen av 1900-talet kännetecknades systemet av att olika s.k. skiljelinjer bland befolkningen bidrog till att konfliktelementet

tidvis var mycket framträdande i det politiska livet. Som exempel på sådana skiljelinjer kan man nämna den s.k. vänster-högerdimensionen eller den språkligt-kulturella dimensionen (Al-lardt 1987, 30–31; Lipset & Rokkan 1967, 1–64).

Vid en närmare granskning av dagens politik, verkar det emellertid som om konfliktelementet, och många av de traditionella skiljelinjerna, mer eller mindre skulle ha försvunnit ur politiken. Speciellt under slutet av 1900-talet

förefaller graden av samförstånd ha vuxit betydligt och man behöver kanske bara se på den regeringskonstellation som uppstod i Finland efter riksdagsvalet 1995 för att finna ett tydligt tecken på ideologisk uttunning. Till skillnad från seklets början, verkar den nutida politiken således ha fått en mera konsensusinriktad karaktär där avsaknaden av ideologisk strid mellan partier och blocköverskridande uppgörelser hör till vardagen.

Enligt vissa statsvetare är detta inget unikt för Finland, utan ett universellt fenomen i västvärlden. Denna tes, ofta kallad "ideologiernas död"¹, har tidvis gett upphov till häftig debatt och gör gällande att de stora samhällsfrågorna fått ge vika för tekniska frågeställningar samtidigt som den sociala utvecklingen och utjämningen i västvärlden minskat klyftorna mellan olika klasser. Ideologierna har därigenom förlorat mycket av sin engagerande kraft och betydelse för politisk handling (Thomas 1980, 362–363; Tingsten 1966, 19, 49; Bell 1960, 371–372). Peter Merkl (1980, 402) uttrycker saken på följande sätt:

"Partisan ideologies once used to be intimately related to their social group background in ways that were easy to fathom. Today, we may have to probe a member's underlying psychological attitudes and try to contrast their influence on his (or her) ideology with that of his occupational status. Ideology has become so unpredictable a guide to actual policy preference, in fact, that we also have to ask the question whether there is not a perceptible tendency for the basic attitudes to relate directly to day-to-day policy preferences, shortcutting the importance of partisan ideology."

Tesen om ideologiernas död har dock inte fått stå oemotsagd. Många studier har på senare tid klart visat att uttalandena på 60-talet om ideologiernas död var förhastade.² Men man

¹ Begreppet "ideologiernas död" härstammar ursprungligen från de engelska benämningarna "Decline of Ideology" och "End of Ideology" och lanserades redan på 50-talet av bl.a. Arons (1953). Ett annat tidigt bidrag är bl.a. Bell (1960). Den mest kände företrädaren för ideologiernas död i Norden torde vara Herbert Tingsten (t.ex. 1966).

² T.ex. Ervasti 1999; Inglehart 1990; Budge, Robertson & Hearl 1987.

kan trots detta inte komma ifrån att det skett betydande förändringar i sambandet mellan ideologier och politik under 1900-talet.

Syftet med denna artikel är att ge ett bidrag till diskussionen om ideologiernas betydelse i politiken genom att beskriva de förändringar som skett i de finländska partiideologierna under slutet av 1900-talet, såsom dessa kommit till uttryck i partiernas principprogram.³ Detta syfte kan sönderdelas i tre frågeställningar. För det första eftersträvas en allmän beskrivning av hur innehållet och strukturen i principprogrammen förändrats. Jag tar här fasta på tre analysdimensioner: a) partiideologiernas *intressestruktur*, dvs. vilka sakfrågor eller politiska delområden som partiideologierna berört, b) partiideologiernas *orienteringsstruktur*, dvs. vilka klasser, grupper eller områden man riktat sig till samt c) partiideologiernas *värdestruktur*, dvs. vilken inställning partierna haft i frågor som t.ex. berör statens roll, det ekonomiska systemet eller metoder för samhällsförändring (jfr Budge, Robertson & Hearl 1987, 459–465; Larsson 1990, 13–18).

För det andra frågar jag mig om det under efterkrigstiden skett en utveckling mot ökad samstämmighet mellan partiideologier. Med samstämmighet avses här likhet eller närhet i politiska uppfattningar hos partier (Oscarsson 1994, 142). Tesen om ideologiernas död gör ju gällande att skillnaderna mellan partierna skulle ha minskat betydligt i västvärlden (Merkl 1980, 402–489; Thomas 1980, 362–363). För att kunna svara på denna fråga har jag kartlagt partiernas inställning till centrala samhällsfrågor för att se huruvida skillnaderna i inställning bestått eller försvunnit.

Den tredje frågeställningen berör frågan om den s.k. vänster-högerdimensionens betydelse i partiideologierna. Under 1950- och 1960-talet spelade denna skiljelinje ännu en central roll för hur de finländska partierna identifierade sig själva och hur allmänheten uppfattade dem

³ Artikeln bygger på min licentiatavhandling i statskunskap *Från dogmatism till pragmatism. En undersökning av sex finländska partiideologiers förändring och stabilitet under efterkrigstiden* (Nygård 1996). Jag vill tacka Göran Djupsund, Kai Paajaste och Tom Carlsson för värdefulla synpunkter och förbättringsförslag.

(Borg 1964, 262–269). För att belysa vilken roll vänster-högerdimensionen haft under senare tid har jag valt att studera huruvida partiideologierna innehåll i dagens läge kan fångas upp med hjälp av den s.k. ideologiska grundordningen eller ej (Borg 1964, 119–122).

Ideologibegreppets tillämpning inom partiforskningen

I denna artikel riktas uppmärksamheten mot ideologiernas roll inom och för partierna. Med partiideologier avses här system av beskrivningar, värderingar och rekommendationer som partier utvecklar i syfte att skapa en grund för och legitimera sin tillvaro och verksamhet i samhället (Rantala 1982, 55; Borg 1964, 6; Larsson 1990, 14). Denna definition bygger till största delen på en neutral ideologiuppfattning (Thompson 1984, 1–4), men det kan inte uteslutas att däri även ingår vissa kritiskt laddade element, speciellt vad gäller tanken om partiideologin som en arena för kamp om symbolisk makt (ibid.). Givet att man accepterar denna definition, öppnar sig en forskningsfält där partierna kan ses som aktörer på ett språkligt slagfält (Skinner 1974, 290–294) och där partiideologierna har en viktig betydelse för att skapa kollektiv identitet inom partiet, ge tolknings- och förståelseramar för partiets medlemmar och sympatisatörer samt att tjäna som en viktig kanal för socialisation och meritering för partiets funktionärer (Aarnio 1998, 244–262; Palonen 1997, 123; Pekonen 1995, 24–35). Metaforen språkligt slagfält syftar på den kamp om språket, om tolkningsföreträdet, som pågår i ett parti före, under och efter skrivandet av principprogram (Aarnio 1998, 220–221).

De grundläggande bidragen inom forskningen kring partiideologier och partiprogram i Finland är Olavi Borgs verk från 1960-talet (Borg 1964, 1965) och Ralf Helenius doktorsavhandling från 1969 (Helenius 1969). Dessa verk utgör idag, vid sidan av Herbert Tingstens (t.ex. 1966) och Leif Lewins (1967) bidrag, klassiska ideologianalyser i nordisk statskunskap. Kännetecknande för dessa är att de studerar idéutveckling inom olika partier och att partiideologin analyseras utgående från ett innehållsmässigt perspektiv, där ideologins innehåll och struktur inte bara beskrivs utan även värderas

utgående från dess betydelse för operativ politisk handling. Detta har föranlett att förhållandet mellan idé och handling många gånger kommit att utmålas mer eller mindre som ett motsatsförhållande. Den praktiska politiska handlingen förväntas vara en följdriktig tillämpning av den tankeverksamhet som sker inom den ideologiska sfären (jfr Palonen 1997, 21).

Från att ha varit ett mycket omskrivit och debatterat forskningsämne, föll partiideologierna i skymundan under 1970-talet, till stor del pga. tesen om ideologiernas död samt den kritik som riktades mot partiernas tilltagande pragmatiska och teknokratiska karaktär (jfr Rantala 1982, 72–73). Det påstods bl.a. att partiideologierna mist sin betydelse för den politiska handlingen och att det inte längre gick att finna några skillnader mellan partiernas ståndpunkter. Det är först under 1980-talet som man återigen börjat intressera sig för ideologiforskning i en större utsträckning, men nu ofta med en lingvistisk, språkfilosofisk, betoning.

Partiideologier i ett föränderligt samhälle

Denna artikel strävar efter att ge en beskrivning av hur de finländska partiideologierna förändrats under efterkrigstiden. Tänkbara orsaker till en ideologisk förändring är, för det första, de förändringar som skett i samhällets allmänna problemstruktur. En vanlig infallsvinkel i dylika sammanhang är att utgå från Ronald Ingleharts teori om värdeförändringar i västerländska samhällen under efterkrigstiden (t.ex. Inglehart 1990). Enligt denna teori har det skett en förskjutning från materialistiska värden till s.k. postmaterialistiska värden som t.ex. självförverkligande, internationell solidaritet och livskvalitet. Dessa förändringar har tvingat fram nya ställningstaganden bland partierna. Detta har skett på många olika sätt, t.ex. genom politiska ståndpunkter i den operativa politiska verksamheten eller ideologiska tyngdpunktsförskjutningar i partiernas program (Aarnio 1998, 208–241; Pekonen 1997, 7–10; Panbianco 1988, 262–267).

För det andra kan man peka på kopplingen mellan de näringsstrukturella förändringarna och partiernas traditionella väljarkårer. Under 1960-talet fram till 1990-talet försiggick i Fin-

Tabell 1. Den traditionella väljargruppens andel (%) av partiets totala understöd 1948–1991

Parti:	Väljargrupp:	ÅR			
		1948	1966	1984	1991
Samlingspartiet	Tjänstemän	48	68	76	77
Agrarförb./Centern	Jordbrukare	81	72	45	35
Socialdemokrater	Arbetare	76	74	69	52
Kommunister	Arbetare	78	82	83	68

(Källa: Sankiaho 1991, 38; Alestalo 1985, 193)

land en kraftig minskning av andelen sysselsatta inom primärnärings dvs. jord- och skogsbruk och andra jämförbara näringar. År 1960 fick ca. 35 % av Finlands befolkning sin utkomst från primärnäringsarna medan motsvarande procent år 1998 var ca. 6%. Andelen sysselsatta inom industri- och byggnadsverksamhet har under denna tid hållits på ungefär samma nivå, kring 30%. Mest har dock servicenäringarnas betydelse ökat. Andelen sysselsatta inom servicesektorn, handel, samfärdsel och kommunikation var år 1960 ca. 34 % medan den 1998 hade ökat till 66% (Statistikcentralen 1999; Fellman & Lindholm 1996, 65).

Vid sidan av de näringsstrukturella förändringarna, har det även skett betydande förändringar i den finländska samhällsstrukturen och livsstilen (t.ex. Karisto, Takala & Haapola 1998). Den höjda utbildningsnivån och den sociala utjämningen har, parallellt med den näringsstrukturella omvandlingen, påverkat samhällets klasstruktur och lett till uppkomsten av en bred medelklass. Antalet tjänstemän, funktionärer och människor i olika serviceyrken har ökat snabbt och denna expanderande medelklass har delvis sugit åt sig arbetskraft från primär- och sekundärnäringsarna. Vid sidan av detta har det även skett betydande förändringar i människornas livsstil, materiella levnadsstandard och konsumtionsmönster. Likaså har antalet personer med högre utbildning ökat kraftigt i Finland under 1970- och 1980-talet (Statistikcentralen 1999; Allardt 1987, 60). Bland andra Hannu Uusitalo (1985, 165–176) har betonat vikten av kunskap och utbildning för klasstrukturen och den sociala mobiliteten.

De allt suddigare klassgränserna och den

ökade sociala mobiliteten i samhället förmodas ha luckrat upp kopplingen mellan samhällsklasser och partier. Såsom tabell 1 visar, har strukturen i de fyra största partiernas understöd förändrats så att den traditionella väljarkårens andel minskat under tiden efter 1948 (jfr Sundberg 1996, 211).

Samlingspartiet utgör här något av ett undantag, eftersom andelen traditionella väljare har bibehållit sin storlek och till och med vuxit något. Den allmänna trenden verkar vara att partierna fått allt svårare att hålla kvar sina traditionella väljare. Man kan därför vänta sig att partiernas ideologier inte längre är lika klart orienterade mot avgränsade grupper i samhället som tidigare var fallet (se t.ex. Borg 1964; Kangas 1986).

Partierna befinner sig i en ständig växelverkan med sin omgivning och reagerar följaktligen på förändringar som sker i samhället. Dessa samhällsförändringar innebär dock att partierna tvingas navigera i allt mera osäkra farvatten. I denna situation skapas nya krav på partiernas ideologiska framtoning och utformningen av partiprogram. Partiideologiernas innehåll och retoriska grepp tvingas i de flesta fall till förändring för att partiet skall fortleva (jfr Aarnio & Pekonen 1999).

Problem fördjupning och metod

De partier som undersöks är Samlingspartiet (SAML), Svenska folkpartiet (SFP), Liberala folkpartiet (LFP), Agrarförbundet/Centern (AF/CP), Finlands socialdemokratiska parti (SDP) samt Demokratiska Förbundet för Finlands Folk/Vänsterförbundet (DFFF/VF). Jag har

gjort två tidsmässiga nedslag och valt ut 12 principprogram som skall representera ”gamalt” och ”nytt” i partiideologierna. Den första kategorin program härstammar från 1950- och 1960-talet, den andra från 1980- och 1990-talet.⁴

Man kan givetvis invända mot valet av principprogram som en indikator på partiideologierna. Bland annat har denna typ av program ansetts vara teoretiska och verbala idealbeskrivningar med liten förankring i den praktiska politiken, i ”verkligheten”. Detta motsatsförhållande mellan tanke och handling präglar mycket av det som skrivits om partiprogram (t.ex. Rantala 1982; Helenius 1969). Fastän det förefaller klart att principprogram idag spelar en liten roll i praktisk politik och att deras betydelse är störst på partiets interna arena (Aarnio 1998), ger de trots allt en viktig helhetsbild av hur partiernas världsbild och värdemässiga grund ser ut. Det är mot denna helhetsbild som partiets medlemmar och funktionärer speglar sina egna tankar, fostras till politisk handling och finner vägar till ett ideologiskt rättfärdigande av sina handlingar (Aarnio 1998, 164–196).

Metoden kan i huvudsak närmast beskrivas som en kvantitativ innehållsanalys av principprogram. Programtexten har delats in i undersökningsenheter (N=2670) som sedan tolkats och kodats.⁵ Jag har använt meningar som registreringsenheter och principprogram som kontextenheter (Bryder 1985, 62–63).⁶ För att få en djupare bild av programinnehållet och de språkliga förändringar som skett, har jag även använt mig av en kompletterande kvalitativ analys.

⁴ De principprogram eller program av principiell karaktär som analyserats är Samlingspartiets allmänna program (1957) och principprogram (1993), Svenska folkpartiets partiprogram (1964 och 1988), Liberala folkpartiets allmänna program (1965) och principprogram (1994), Agrarförbundets principprogram (1962) och Centerpartiets principprogram (1982), Socialdemokratiska partiets principprogram (1952 och 1987) samt Demokratiska förbundets för Finlands folk principprogram (1967) och Vänsterförbundets program (1990).

⁵ Kodboken finns redovisad i sammanfattad version i bilaga 1.

⁶ Sådan text som inte hör till det egentliga programinnehållet, såsom t.ex. rubriker, information om tryck- och publiceringsdatum, har inte beaktats i analysen.

Den grundläggande tanken bakom den kvantitativa ansatsen är att ge en strukturerad bild av de förändringar som skett i principprogrammets innehåll (jfr Holmstedt & Schou 1987). Eftersom partierna har ett begränsat textutrymme att förfoga över, är det intressant att se hur detta utrymme används, dvs. vilka sakfrågor man behandlar, vem man riktar sig till (dvs. vilka grupper man sympatiserar med) samt vilka värderingar partiet uttrycker stöd för (Borg 1965, 3; jfr Aarnio 1998, 244–262). Detta betyder att jag först kategoriserat innehållet i principprogrammen, dvs. mätt hur stort utrymme man gett olika innehållskategorier (se bilaga 1). Därefter har jag bestämt den storleksordning som kategorifrekvenserna bildat i varje principprogram. På detta sätt erhåller man för varje parti en rangordning av innehållskategorier som kan användas för att undersöka förändringar mellan partiideologier.

Vidare är det möjligt att utgående från dessa rangordningar räkna ut rangkorrelationer med den s.k. ideologiska grundordningen för att se i vilken grad och för vilka innehållskategorier partiideologierna sammanhänger med den traditionella vänster-höger-skalan. Med den ideologiska grundordningen avses en hypotetisk ordningsföljd av de finländska partierna (från höger till vänster), utgående från hur de traditionellt förhållit sig till grundläggande frågor såsom t.ex. statskick, ekonomiskt system, människosyn och form av samhällsförändring. Denna grundordning konstruerades ursprungligen av Olavi Borg i syfte att analysera förhållandet mellan de finländska partiideologierna under efterkrigsåren fram till början av 1960-talet (Borg 1964, 119–120). Den har sedermera även använts av Dag Anckar i dennes analys av de finländska partiernas utrikespolitiska opinioner (Anckar 1971).

De aktuella partiernas plats i denna ordning är (räknat från höger till vänster): SAML, SFP, LFP, AF/CP, SDP och DFFF/VF. Det bör dock betonas att grundordningen baserar sig på den *antagna* ideologiska position som partierna hade under 1960-talet (Borg 1964, 120). Därför innebär en eventuell rangkorrelation mellan partiernas rangordning av innehållskategorier och den ideologiska grundordningen endast ett teoretiskt mått på en *traditionell* vänster-högerladdning. Därutöver anger måttet enbart huru-

Tabell 2. Undersökningens frågeställningar, analysteknik och operationalisering

Frågeställning:	Delfråga:	Variabel:	Analysteknik:
1. Vilka förändringar i innehåll och struktur?	Vilka sakfrågor behandlas? (intresseanalys)	Nr. 3	Kontingenstabeller, relativa frekvenser
	Vilka grupp- eller klasshänvisningar görs? (orienteringsanalys)	Nr. 4–5	
	Vilken inställning till centrala frågor? (värdeanalys)	Nr. 6–24	
2. Ökande/minskande avstånd mellan partier?	Har korrelationen mellan partiernas rangordningar av innehåll (%) blivit starkare/svagare?	Nr. 6–24	Interkorrelationsanalys (r_s), analys av total korrelation (w)
3. Vänster-högerdimensionens betydelse?	Korrelerar partiernas rangordningar av innehåll (%) med den ideologiska grundordningen?	Nr. 3–24	Rangkorrelation (r_s)

Kommentar: De korrelationstekniker som används är Spearmans r_s och Kendalls w .

vida den ideologiska grundordningen har en uppordnande effekt på partierna eller ej, dvs om de placerar sig i den ordningsföljd som grundordningen förutsätter eller ej.⁷

⁷ Följande exempel visar hur korrelationen med den ideologiska grundordningen uträknas. Utgående från kodningen av principprogrammen beräknas relativa frekvenser för de olika innehållskategorierna i analysen (se närmare kodschemat i bilaga 1). På basen av dessa frekvenser fastställs därefter för varje kategori en rangordning av partierna utgående från vem som betonat kategorin ifråga mest (=1), nästmest (=2) osv. Denna rangordning av partierna korreleras därefter med den ideologiska grundordningen. Om den ideologiska grundordningen, räknad från höger till vänster, är SAML (=1), SFP (=2), LFP (=3), AF/CP (=4), SDP (=5) och DFFF/VF (=6) innebär en positiv rangkorrelation av innehållskategorin ifråga erhållit mera utrymme i de principprogram som befinner sig till höger, en negativ korrelation att det är vänsterpartier som betonat frågan samt en nollkorrelation att det är partierna kring Axelns mittpunkt som gett mest utrymme åt den ifrågavarande kategorin. Det är skäl att poängtera att detta förfaringsätt inte säger något om det ideologiska *avståndet* mellan de enskilda partierna, utan endast anger deras inbördes ordningsföljd på basen av det relativa utrymme som de gett innehållskategorin ifråga.

En sammanfattande tablå över operationaliseringen av undersökningens frågeställningar ges i tabell 2. Det är dock måhända skäl att redan här påpeka vissa validitetssänkande faktorer i den kvantitativa delen av undersökningen. Eftersom de rangordningar jag undersöker baserar sig på textfrekvenser, kan analysen inte ge mera än en grovt strukturerad bild av förändringarna i partiideologierna (jfr Kangas 1986, 132). Av denna anledning har jag även försökt tolka programinnehållet kvalitativt, med tyngdpunkt på en retorisk analys (jfr Palonen 1997, 21–32, 33–59). För det andra bör man minnas att korrelationen med den s.k. ideologiska grundordningen ger en starkt förenklad bild av partiernas ideologiska laddning. Det intressanta med detta förfarande är emellertid att det visar om det fortfarande går att ordna upp partierna på ett sådant sätt som Borg gjorde 1964. Detta torde i så fall kunna berätta något intressant om ideologisk stabilitet i det finländska partisystemet.

För det tredje kan urvalet av partier och principprogram diskuteras. Att inte kommunistpartiets (FKP) principprogram medtagits i analysen ger måhända en något förenklad bild av

Tabell 3. Förändringar i partiideologiernas intressestruktur (% av totala antalet meningar)

Sakfråga (%)	SAML		SFP		LFP		AF/CP		SDP		DFFF/VF		r _s *	
	1957	1993	1964	1988	1965	1994	1962	1982	1952	1987	1967	1990	(T1)	(T2)
Egna partibeskrivningar	4,1	5,1	6,4	1,9	9,8	15,6	0,9	2,2	32,7	35,2	6,3	5,5	-.20	-.48
Individens ställning	1,8	27,4	0,9	7,0	0,0	3,9	10,4	1,7	12,9	9,0	4,0	2,0	-.60	.54
Offentlig förvaltning	14,6	4,7	8,6	7,2	4,9	14,3	10,4	7,9	1,8	6,0	8,9	6,6	.37	-.08
Domstolar/rättssystem	0,0	0,0	4,0	1,2	1,6	2,6	0,0	0,0	0,0	0,0	4,3	0,0	-.07	-
Internationell politik	1,8	11,1	4,3	7,0	4,9	15,6	6,6	11,8	7,0	6,9	13,9	7,0	-1.00**	.60
Försvar/säkerhetspolitik	4,1	1,7	0,6	0,0	2,2	3,9	6,6	1,1	5,8	1,3	1,7	0,8	-.14	.26
Jord- och skogsbruk	8,2	0,0	12,2	7,9	3,8	0,0	3,8	6,7	1,8	0,0	2,0	0,0	.93*	-
Industri- och energipol.	1,2	0,0	3,4	4,2	3,3	6,5	5,7	1,7	0,0	0,9	0,0	4,7	.47	-.31
Regionalpolitik	2,3	2,1	5,8	6,7	0,0	0,0	9,4	6,2	0,0	0,0	2,6	0,8	.08	.48
Trafik/kommunikation	0,0	1,3	3,4	4,2	2,2	0,0	0,0	1,1	0,0	2,1	0,7	2,0	.35	-.08
Offentlig ekonomi	7,0	2,1	4,6	0,9	3,8	0,0	6,6	0,0	0,0	0,0	1,7	0,0	.77	-
Bostadspolitik	1,8	0,0	3,1	2,8	4,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2,0	0,0	.58	-
Allm. ekonomisk politik	24,6	9,8	10,4	5,8	19,6	14,3	17,0	19,7	19,3	12,4	17,5	12,9	.26	-.48
Socialpolitik	14,6	7,3	13,8	12,1	14,7	0,0	10,4	7,3	4,7	9,0	9,3	30,5	.77	-.33
Utbildning/kultur	8,8	11,1	16,2	16,2	22,3	11,7	8,5	9,0	4,1	8,6	8,3	5,5	.71	.83*
Miljö- och naturvård	0,0	10,7	1,2	8,8	0,0	10,4	0,0	7,3	0,0	7,3	1,0	10,9	-	.07
Övrigt	5,1	5,6	1,1	6,3	2,0	1,3	3,7	16,3	9,9	1,3	15,8	10,9	-.66	-.14
Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0		
(n)	(171)	(234)	(327)	(431)	(184)	(77)	(106)	(178)	(171)	(233)	(302)	(256)		

Förklaring: Tabellen anger antalet meningar där partierna berört de olika sakfrågekategorierna under de bägge tidsperioderna 1950/1960 (T1) och 1980/1990 (T2) i procent av det totala antalet meningar. Då korrelationen med den ideologiska grundordningen (r_s^*) mäts med Spearman's r och N är 6, är korrelationen signifikant på 5%-nivån om den är minst .829 och på 1%-nivån minst .943 (Siegel 1988, 242–244, 360). De korrelationer som uppfyller det förra kravet markeras med * och de senare med **. Tabellen anger enbart vilka kategorier som omnämns, inte vad som sagts om dessa.

partisystemets ideologiska spännvidd och förändring. Likaså kan valet att analysera enbart principprogram och inte den ideologiska "undervegetationen" (Helenius 1969), ha haft vissa begränsande effekter på undersökningens validitet.⁸

Resultat

Förändringar i partiideologiernas innehåll och struktur

Vilka är då förändringarna i partiideologiernas innehåll och uppbyggnad? Vi granskar först den ideologiska *intressestrukturen*, dvs. de sakfrågor partierna behandlat i sina principprogram (tabell 3).

Resultaten avslöjar både likheter och skillnader i intressestruktur mellan de olika partiideologierna. De likheter som står att finna är att allmän ekonomisk politik och socialpolitik under bägge tidsperioder getts ett mycket stort

utrymme i alla undersökta program. Detta gäller för bägge tidsperioderna. I t.ex. SAML:s program från 1957 tar kategorin allmän ekonomisk politik hela 24,6 % av utrymmet, medan 30,5 % av utrymmet i VF:s program från 1990 berör området socialpolitik. Det verkar som om grundstenarna i principprogrammen består av sådana klassiska samhällspolitiska områden som berör det ekonomiska systemet och fördelningsfrågor. Men även frågor som berör individens ställning och den offentliga förvaltningen ges relativt stort utrymme. Dessa resultat ligger därmed i linje med forskningsresultat man funnit i tidigare liknande undersökningar (t.ex. Holmstedt & Schou 1987, 186; Borg 1964, 200–216).

En annan likhet är miljöfrågans entré i alla undersökta partiideologier under den senare tidsperioden. Miljöpolitiken har vuxit fram som en viktig sakfråga i alla partier under 1970- och 1980-talet. Detta visar vilken betydelse det ekologiska temat fått i partiideologierna. Varje parti som vill tas på allvar, bör ha en egen miljöpolitisk agenda och framstå som sakkunnigt i fråga om de dagsaktuella miljöpolitiska problemen (Palonen 1997, 46).

⁸ För en mera ingående diskussion av undersökningens validitet och reliabilitet, se Nygård 1996.

Vad skillnaderna mellan partiideologierna beträffar, kan man dels finna skillnader i hur partierna lyft fram samhällspolitiska områden med speciellt intresse för den egna väljarkåren (se Borg 1965, 3), dels skillnader mellan hur partierna utvecklats över tid. Till den förstnämnda gruppen kan räknas betoningen av jord- och skogsbruksfrågor i SFP:s och AF/CP:s principprogram, något som knappt alls uppmärksammats i andra partiideologier. Förklaringen torde vara att jordbrukarna utgjort en betydande andel av väljarkåren i bägge partier, vilket även påverkat intressestrukturen i programmen. Det kan dock ses som något förvånande att detta tema inte framträder starkare än vad det gör i AF/CP:s program.

Ett annat exempel är den relativt stora uppmärksamhet som den offentliga sektorn och socialpolitiken fått i de borgerliga partiernas program. Orsaken till att t.ex. SAML gett den offentliga förvaltningen och socialpolitiken ett relativt stort utrymme i 1957 års program, torde inte i första hand handla om bevakning av väljarnas specialintressen, utan om att partiet, såsom företrädare för ett konservativt idéarv, ogärna låter den offentliga förvaltningen och välfärdsstaten öka i omfattning samt strävar till att bevara individens och olika gruppers autonomi i förhållande till statsmakten (jfr Larsson 1990, 42; Kangas 1986, 138–139).

”Hallintokoneistoa on yksinkertaistettava ja sen toimintaa tehostettava.” (SAML 1957, 4.)

”Sosiaalisia avustuksia ei ole jaettava kaavamaisesti eikä puoluepoliittisten tarkoituserien mukaan. Tukea on annettava ainoastaan niille, jotka ilman omaa syytään ovat avun tarpeessa.” (SAML 1957, 12.)

Vad den andra gruppen av skillnader beträffar, dvs. hur partiideologierna förändrats över tid, finner vi att intressestrukturen i SFP:s och SDP:s program varit något stabilare över tid jämfört med de andra partierna. Det är dock inte fråga om några dramatiska skillnader, vilket betyder att man inte kan dra några långtgående slutsatser på basis av detta. Därtill bör man minnas att denna undersökning ju inte säger mycket om kontinuiteten i utvecklingen, eftersom endast två program från vardera parti undersökts. I själva verket är det fullt möjligt

att utvecklingen varit en helt annan än vad denna undersökning ger vid handen, eftersom vi inte vet något om utvecklingen före, mellan och efter det att de utvalda programmen skrevs.

SDP skiljer sig ganska klart från de övriga partierna genom den stora uppmärksamhet som man gett egna partibeskrivningar, t.ex. historiska beskrivningar av arbetarrörelsens uppkomst och utveckling. Detta gäller såväl programmet från 1952 som från 1987 och torde kunna förklaras av att den socialistiska programtraditionen utmärker sig genom en betoning av det marxistiska idéarvet och en strävan efter att vetenskapligt förändra världen (Helenius 1969, 4–5; Borg 1964, 85). Partiets program från 1952 består av två delar. Den första och mest omfattande delen (s. 3–10) beskriver bakgrunden och motiveringarna till programmet, den andra (s. 11–15) utgör det egentliga principprogrammet.

”Tämän kehityksen [muuttuminen sosialistiseksi suunnitelmataloudeksi] ... edistäminen demokraattisin keinoin on sosialidemokraattisen työväenliikkeen tehtävä, sillä sosialismi ei ole enää kaukainen teorioihin perustuva ihanne, vaan käytännön politiikan avulla toteutettua ja jatkuvasti toteutuvaa yhteiskunnan uudistamista sosialististen periaatteiden mukaisesti.” (SDP 1952, 12.)

Intressant är att notera att de egna partibeskrivningarna inte fått något större utrymme varken i DFFF:s eller i VF:s program, vilket torde hänga samman med att ingetdera programmet kan anses vara speciellt socialistiskt (jfr Borg 1964, 44; Palonen 1997, 37). Däremot har LFP ägnat ganska stort utrymme åt egna partibeskrivningar i sitt principprogram från 1994. En tänkbar förklaring till detta är partiets dalande väljarunderstöd under 1970- och 1980-talet och partiledningens strävan att förtydliga och motivera partiets ställning i det finländska partisystemet (jfr Borg 1995, 10).

Den uppmärksamhet som ägnats kategorin utbildnings- och kulturpolitik är ganska stor i de bägge liberala partiernas (SFP:s och LFP:s) program, men även i SAML:s program från 1993. En sannolik förklaring till detta är att utbildningsfrågor traditionellt varit en viktig beståndsdel i det socialliberala idéarvet. Enligt detta är individen den viktigaste sociala enheten i samhället och förväntas sålunda kunna för-

verkliga sig själv och tillvarata sina intressen, förutsatt att det ges möjligheter att utveckla personligheten och höja bildningsnivån bland medborgarna (Larsson 1990, 25–27; Holmstedt & Schou 1987, 184–185).

Det finns en mycket stark betoning av temat individens ställning i SAML:s principprogram från 1993. Traditionella begrepp som hemmet, kyrkan och fosterlandet integreras under 1980- och 1990-talet med nya sakfrågor. Genom att foga samman traditionella ideologiska element med nya aktuella problemställningar, eftersträvas ett intryck av kontinuitet i partiideologin (Aarnio 1998, 216). Att temat individens ställning betonats även i SDP:s program från 1952 hänger samman med att partiet ägnat stort utrymme åt att definiera individens politiska rättigheter och frihet. Detta torde bero på SDP:s strävan att definiera sitt förhållande till den parlamentariska socialismen och göra ett avståndstagande till kommunismen (jfr Borg 1964, 72).

Ett annat tema som finns starkt representerat i SAML:s program från 1993, men även i LFP:s principprogram från 1994 och CP:s principprogram från 1982, är det internationella temat. Detta innebär att man dels visat stor uppmärksamhet för insatser som strävar till att intensifiera utvecklingssamarbete och u-hjälp, dels strävar till att föra Finland närmare samman andra länder inom ramen för ekonomiskt samarbete.

”Suomi on aina ollut kiinteä osa Eurooppaa. Maamme tulee päättäväisesti osallistua yhdentymiskehitykseen, joka muovaa suuret, kaikille edulliset työ-, tuote- ja kulttuurimarkkinat. Näin taataan oman maanosamme kilpailukyky ja elämisen laadun edellytykset muiden maanosien talousmahtien rinnalla ja edellä.” (LFP 1994, 4.)

I DFFF:s program från 1967 är det internationella temat likaså framträdande, men här handlar det om ett helt annat innehåll än i de föregående fallen. De temaområden som betonas mest är förhållandet till Sovjetunionen och bibehållandet av världsfreden. Därutöver nämns även andra teman såsom t.ex. u-landsproblematiken och det nordiska samarbetet.

”Suomen ja Neuvostoliiton väliset läheiset ja luottamukselliset suhteet ... muodostavat maamme ulkopoliittisen linjan perustan.” (DFFF 1967, 23.)

”Sodan ja rauhan ongelma on aikamme keskeisin kysymys. Siksi Suomen on käytettävä saavuttamaansa edullista kansainvälis-poliittista asemaa rauhan edellytysten lisäämiseen koko maailmassa.” (DFFF 1967, 23.)

De förändringar som skett i Finlands förhållande till omvärlden har alltså satt sin prägel på principprogrammen. Den ökande uppmärksamheten för internationella frågor hos SAML och LFP kan således ganska långt förklaras utifrån Sovjetunionens upplösning 1991 och närmandet till den västeuropeiska ekonomiska samarbetsfären samt EU. Det är dock viktigt att minnas att innehållsanalysens resultat i någon mån påverkats av vilka principprogram som analyserats, dvs. att programmen kan variera sinsemellan beroende på vilket år inom respektive tidsintervall de är skrivna. Om man tar den senare tidsperioden som exempel finner man att de program som skrivits efter Sovjetunionens upplösning har en helt annan utrikespolitisk profil än de som är skrivna under slutet av 80-talet. Likaså saknas teman som berör den europeiska integrationen nästan helt i de program som är skrivna under 80-talet (jfr Aarnio & Palonen 1995, 5).

Socialpolitiken ges mycket stort utrymme i VF:s första program från 1990. Detta program är såtillvida mycket intressant att det vittnar om en markant ideologisk vändpunkt för yttervänsstern i Finland. I Vänsterförbundets program tar man avstånd från såväl otyglad kapitalism som från socialistisk kommandoekonomi och kommunistisk totalitarism. Programmet är en stor hyllning till medborgarlönen som ett viktigt socialpolitiskt instrument. Partiets förhållande till staten och den offentliga sektorn har ändats en del jämfört med DFFF:s program från 1967, eftersom programmet från 1990 inte kan sägas föra fram något egentligt välfärdsstatsperspektiv såsom tidigare varit brukligt inom DFFF (Kangas 1986, 102, 131–134).

Korrelationerna med den s.k. ideologiska grundordningen varierar, med undantag av ett fåtal sakfrågekategorier, kraftigt mellan de bägge tidsperioderna. Som ett exempel kan nämnas sakfrågan internationell politik som under den första tidsperioden uppvisar en fullständig negativ korrelation med den ideologiska grundordningen, men korrelerar kraftigt positivt un-

Tabell 4a. Förändringar i partiideologiernas klassorientering (% av totala antalet mening- ar)

Klass/grupp (%)	SAML		SFP		LFP		AF/CP		SDP		DFFF/VF		r _s *	
	1957	1993	1964	1988	1965	1994	1962	1982	1952	1987	1967	1990	(T1)	(T2)
Jordbrukare	7,0	0,9	4,6	2,1	0,0	0,0	4,7	5,6	1,8	0,4	1,0	0,0	.54	.53
Företagare	8,2	0,0	2,1	1,6	1,1	7,8	3,8	1,7	0,0	0,9	0,3	0,0	.77	.47
Tjänstemän	1,2	0,0	0,0	0,2	1,6	0,0	0,0	0,0	0,6	0,0	0,0	0,0	.60	-
Arbetare	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,9	0,0	18,1	5,6	1,0	0,0	-.88*	-
Övriga	1,8	0,0	0,0	0,0	2,2	0,0	4,7	2,2	3,5	0,0	1,3	3,9	-.26	-
Totalt (%)	18,2	0,9	6,7	3,9	4,9	7,8	14,1	9,5	23,9	6,8	3,6	3,9		
(n)	(171)	(234)	(327)	(431)	(184)	(77)	(106)	(178)	(171)	(233)	(302)	(256)		

Förklaring: Tabell 4a anger i hur många meningar man uttryckt *stöd* för klasserna ifråga.

der den andra.⁹ Vidare framgår att vissa sakfråge- kategorier inte just alls nämns i de nyare principprogrammen. Sådana sakfrågor som inte tycks ha varit av något större intresse för partierna under den senare perioden är frågor som berör rättsväsendet samt jord- och skogsbruks- politik (med undantag av SFP och CP), offentlig ekonomi och bostadspolitik. På basis av dessa variationer kan man dra slutsatsen att det finns en ganska hög grad av instabilitet i intres- sestrukturen. Men denna slutsats bör dock be- traktas med försiktighet, eftersom vi inte vet hur utvecklingen varit under tiden före, mellan och efter de undersökta tidsperioderna. Dess- utom finns det ju faktiskt vissa sakfrågor som varit stabila i detta avseende, t.ex. egna parti- beskrivningar, utbildnings- och kulturfrågor samt industri- och energipolitik.

Den andra frågan som vi vill besvara i detta avsnitt gäller vilka förändringar som skett i parti- ideologiernas *orienteringsstruktur*, dvs. vilka klasser eller samhällsgrupper partierna hänvi- sat till eller uttryckt stöd för. Tabell 4a visar förekomsten av olika klasshänvisningar i parti- ideologierna. Här har kodats sådana mening- ar som uttrycker stöd för eller en positiv vär- dering av någon av de uppräknade klasserna. Resultaten visar att de nyare principprogram- men överlag innehåller betydligt färre klasshän- visningar än programmen från 1950- och 1960- talet. Om man jämför orienteringsgraden mel- lan de nya och de gamla principprogrammen, finner man att denna sjunkit i de flesta parti-

ers fall. Undantagen är dock LFP och VF, där orienteringsgraden något ökat.

I det förstnämnda partiet beror ökningen på att det förekommer rikligt med hänvisningar till företagare, i det senare fallet att det förekom- mer många hänvisningar till gruppen övriga, t.ex. de fattiga, de hjälpbehövande m.m.

”Yrittäjyydestä tulee tehdä arvostettu am- matti, ja pienyrittäjien sosiaaliturva saattaa palkansääjien vertaiseksi.” (LFP 1994, 3.)

Vad SAML beträffar, skiljer sig programmet från 1993 markant från 1957 års program, ef- tersom det knappt går att finna någon klasshän- visning alls i det nyare programmet medan det äldre innehåller rikligt med hänvisningar till speciellt jordbrukare och företagare. Istället för klass- eller gruppshänvisningar talar man i det nyare programmet om den enskilde individen och nationen som viktiga enheter.

SFP:s program från såväl 1964 som 1988 innehåller däremot många hänvisningar till jordbrukare och företagare. Visserligen är dessa färre i det senare programmet, men det är inte fråga om någon stor skillnad. En tänkbar för- klaring till SFP:s stabila orienteringsstruktur är dess roll som renodlat språkparti och dess star- ka stöd bland huvuddelen av de finlandssven- ska väljarna. Partiets väljarstöd har inte påver- kats av strukturomvandlingen på samma sätt som t.ex. SAML eller SDP, eftersom dess väl- jarstöd inte baserar sig så mycket på social identitet som på etnisk-språklig grupptilhörig- het (Sundberg 1996, 208, 222).

Den kanske allra mest dramatiska föränd- ringen har skett i SDP:s ideologi, där arbetar- klasshänvisningarna minskat från 18,1% till

⁹ För en närmare förklaring av vad korrelationerna innebär, se fotnot 7.

Tabell 4b. Förändringar i partiideologiernas socialpolitiska orientering (% av totala antalet meningar)

Socialpol. grupp (%)	SAML		SFP		LFP		AF/CP		SDP		DFFF/VF		r _s *	
	1957	1993	1964	1988	1965	1994	1962	1982	1952	1987	1967	1990	(T1)	(T2)
Arbetslösa	0,0	1,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,6	1,2	0,0	1,3	0,0	-	-
Invalider/handikappade	0,0	0,4	1,8	0,7	0,0	0,0	0,0	0,0	1,2	0,0	0,0	0,0	-	-
Åldringar	1,8	0,0	2,4	1,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4	0,0	0,8	-	-0,16
Barn, ungdomar	4,7	0,4	4,9	3,0	1,6	1,3	0,9	0,6	0,6	0,9	5,0	1,2	.08	-0,08
Familjer	3,5	0,4	2,4	1,4	2,2	0,0	0,9	3,9	0,0	0,9	2,0	1,6	.83*	-0,20
Flyktingar	0,0	0,9	0,0	0,7	0,0	1,3	0,0	0,0	0,0	0,4	0,0	0,8	-	.37
Övriga	4,7	1,7	4,0	5,8	2,2	2,6	6,6	3,9	2,3	3,0	5,3	13,3	-0,20	-0,60
Totalt (%)	14,6	5,1	15,6	13,4	6,0	5,2	8,5	9,0	5,3	5,6	13,6	17,8		
(n)	(171)	(234)	(327)	(431)	(184)	(77)	(106)	(178)	(171)	(233)	(302)	(256)		

Förklaring: Tabell 4b anger i hur många meningar man uttryckt *stöd* för grupperna ifråga.

5,6%. Dessutom har det skett intressanta förändringar i de begrepp som används för att definiera partiets målgrupper. I 1952 års program benämns dessa arbetare, medan man i programmet från 1987 däremot talar om arbetstigare och löntagare. En annan intressant iakttagelse gäller klassorienteringen i DFFF:s och VF:s principprogram. Direkta arbetarklasshänvisningar förekommer inte i någon större utsträckning i DFFF:s program (1,0%), och lyser helt med sin frånvaro i VF:s program.

I de fall där det överhuvudtaget varit ändamålsenligt att beräkna korrelationer med den s.k. ideologiska grundordningen finner vi att hänvisningar till jordbrukarklass och företagarclass korrelerat starkt positivt med grundordningen under bägge undersökta tidsperioder. Hänvisningar till tjänstemannaklassen korrelerar starkt positivt med grundordningen under den första perioden. Det har emellertid inte varit ändamålsenligt att för denna kategori beräkna korrelationer för den andra perioden, eftersom hänvisningar till denna klasskategori saknas i de flesta partiers fall. Hänvisningar till arbetarklassen korrelerar, som väntat, starkt negativt med grundordningen, men endast under den första perioden. För den andra tidsperioden har inte korrelationen med den ideologiska grundordningen kunnat beräknas, pga. avsaknaden av hänvisningar i programmen.

Tabell 4b visar förändringarna i partiideologiernas socialpolitiska orientering. I tre av sex fall sjunker den socialpolitiska orienteringsgraden från den första till den andra perioden. I SAML:s fall är det fråga om en markant förändring; från 14,6% till 5,1%. I SFP:s och

LFP:s fall är förändringen dock ganska liten. I CP:s fall ökar orienteringsgraden något, eftersom programmet från 1982 innehåller en kraftigare betoning av stöd till familjer än vad som var fallet i programmet från 1962. I SDP:s och VF:s fall beror den högre orienteringsgraden under 1980- och 1990-talet på en ökad betoning av kategorin övriga. I VF:s fall är det fråga om en ganska markant ökning; från 5,3% till 13,3%.

Intressant att notera är att den största delen av de meningar som kodats som hörande till kategorin övriga i VF:s program från 1990 berör åtgärdsförslag som syftar till förbättringar av kvinnornas ställning.

”Tämän vuosikymmenen tavoitteista tärkeimpiä on sukupuolten välinen tasa-arvo. Toistaiseksi se ei ole toteutunut millään yhteiskunnan osa-alueella. Keskeinen tavoite on palkkaerojen poistaminen.” (VF 1990, 20–21.)

De socialpolitiska grupper som överlag fått mest uppmärksamhet i principprogrammen är åldringar, barn och ungdomar samt familjer. Därtill betonas, som sagt, kvinnofrågan starkt i VF:s program. Korrelationen mellan partiernas betoning av åldringsfrågan och den ideologiska grundordningen har inte kunnat beräknas för den första perioden, eftersom endast två partier sagt något om denna grupp. För den andra perioden är korrelationen emellertid svagt negativ. Kategorin barn och ungdomar korrelerar likaså svagt med den ideologiska grundordningen, medan hänvisningar till familjen uppvisar en starkt positiv korrelation under den första tidsperioden, och svagt negativ korrela-

Tabell 5. Förändringar i partiideologiernas värdestruktur (inställning till centrala samhällsfrågor) (% av totala antalet meningar)

Samhällsfråga (%)	SAML		SFP		LFP		AF/CP		SDP		DFFF/VF		r _s [*]	
	1957	1993	1964	1988	1965	1994	1962	1982	1952	1987	1967	1990	(T1)	(T2)
”Ekonomivariabler”:														
Planhushållning	0,0	0,0	0,3	1,2	3,8	0,0	1,9	0,6	17,0	9,4	9,3	2,0	-.88*	-.66
Marknadsekonomi	16,4	8,5	3,4	4,2	9,8	15,6	6,6	1,7	0,6	0,9	0,3	0,4	.83*	.83*
Ekonomisk tillväxt	17,0	5,1	10,7	10,2	13,0	14,3	3,8	4,5	3,5	4,3	2,3	2,3	.94**	.77
Miljö- och naturvård	0,0	15,4	2,1	13,7	1,1	11,7	0,0	16,3	0,0	11,2	0,7	18,2	.38	-.20
Regional balans	17,0	2,1	4,9	6,7	2,7	0,0	6,6	6,7	0,0	0,9	4,3	2,7	.60	.08
Omfördelning	10,9	8,5	15,2	9,0	17,0	16,5	9,8	10,1	12,8	21,5	21,6	21,1	-.37	-.88*
”Samhällsvariabler”:														
Samhällskritik	8,2	1,7	3,1	7,0	4,3	2,6	2,8	1,7	7,0	9,9	15,9	19,9	-.26	-.56
Samhällsförändring	19,3	10,7	32,7	9,5	21,2	26,0	5,7	9,6	14,6	12,0	25,8	15,2	.14	-.43
Samhällsbevarande	15,2	4,7	21,7	25,3	6,0	7,8	10,4	7,9	1,2	0,0	0,0	0,4	.88*	.54
Politisk demokrati	4,1	14,1	5,8	6,5	8,7	14,3	13,2	7,9	18,7	16,3	21,2	7,0	-1.00**	-.03
Individens frihet	17,5	19,2	7,3	13,7	12,0	19,5	15,1	9,0	12,3	16,7	6,3	10,2	.48	.48
Social trygghet	12,9	6,4	14,4	9,7	17,4	3,9	2,8	6,2	7,0	7,3	5,0	7,0	.60	-.03
Kristna värderingar	5,8	2,6	0,9	2,6	3,3	1,3	4,7	6,2	0,0	0,5	0,0	0,4	.76	.63
”Omvärldsvariabler”:														
Västsamarbete	0,0	2,6	2,4	3,0	2,2	2,6	0,9	1,7	0,0	0,9	0,3	0,4	.43	.94**
Östsamarbete	0,0	0,4	0,0	0,7	1,1	0,0	0,9	1,1	0,0	0,9	1,3	0,8	-.32	-.60
Internationell solidaritet	0,0	6,4	2,1	2,8	1,6	7,8	1,9	6,2	7,6	2,1	8,3	6,6	-.83*	.03
Fred och säkerhet	1,8	4,7	1,8	3,9	3,3	6,5	3,8	5,6	2,9	7,3	5,0	2,3	-.78	-.08
Försvarsmakten	4,7	0,4	0,6	0,2	2,2	3,9	4,7	1,1	2,3	0,0	0,0	0,0	.31	.53
Landets självständighet	2,9	2,1	1,5	1,4	1,6	0,0	4,7	2,2	9,4	1,7	0,7	0,4	.03	.20
(n)	(171)	(234)	(327)	(431)	(184)	(77)	(106)	(178)	(171)	(233)	(302)	(256)		

Förklaring: Tabell 5 baserar sig på de meningar i vilka man uttryckt *stöd* för innehållskategori i fråga.

tion under den andra. Detta har sin förklaring i att familjepolitiken traditionellt sett varit en viktig hörnsten i det borgerliga socialpolitiska synsättet (Kangas 1986, 133). En socialpolitisk grupp som dykt upp på senare tid i principprogrammen är flyktingarna. Det saknas helt hänvisningar till denna grupp i de äldre principprogrammen. Däremot finns de med i de nyare programmen, fastän den uppmärksamhet som visats dem är liten. För denna kategori är korrelationen med den ideologiska grundordningen svagt positiv.

Intrycket av resultaten från tabell 4a och 4b kan sägas vara att partiideologierna mist mycket av sin klassbaserade profil under efterkrigstiden. Resultaten stöder därmed de antaganden som tidigare gjorts om partiernas utveckling i riktning mot s.k. ”catch-all”-partier. Till skillnad från klasshänvisningarna har dock den socialpolitiska orienteringen fortsatt att vara betydande och t.o.m. fått en något större betydelse i vänsterpartiernas program från 1980- och 1990-talet. Enligt ”catch-all”-teorin har partiernas sociala klassbas luckrats upp, vilket leder till att de vänder sig till alla befolknings-

grupper istället för, som tidigare, till klart definierade sociala grupper eller klasser (Panebianco 1988, 264; Pekonen 1997, 28–29; Rappe 1996, 348–349; Rantala 1982, 72). Teorin innebär att de som skriver partiprogram ställs inför en stor utmaning. Den traditionella programstilen, med tydliga grupphänvisningar och konkreta åtgärdsföreslag, fungerar inte i ett samhälle där väljarrörligheten är stor och klassidentiteten låg. Partiernas medlemsrekrytering sker inte längre så mycket på basis av social identitet utan mera på basis av likheter i inställning till policy-frågor. Detta betyder att frågor som berör social och politisk identitet åsidosätts i skrivandet av principprogram till fördel för betoningar av olika policy-formuleringar (Aarnio & Pekonen 1999, 190).

Den tredje aspekten av ideologiernas innehållsmässiga förändring som analyserats i detta avsnitt gäller förändringar i principprogrammets värdestruktur, dvs. hur partiernas inställning till centrala samhällsfrågor sett ut och förändrats över tid. Enligt tesen om ”ideologiernas död” har avståndet mellan partiernas ställningstaganden minskat betydligt under efter-

krigstiden. Vilket stöd får då denna tes av resultaten från föreliggande studie? Tabell 5 visar i hur många procent av alla meningar i principprogrammen jag kunnat finna formuleringar som uttrycker ideologiska ställningstaganden.

Jag har använt tre olika variabelgrupperingar, var och en bestående av ett antal centrala teman som visat sig ha en hög relevans för partiideologier och som varit fruktbara i tidigare liknande undersökningar (se t.ex. Borg 1964, 192–236; Helenius 1969, 128–129; Thomas 1980, 350–353; Holmstedt & Schou 1987, 184–185). Dessa grupperingar har benämnts ekonomiska variabler, samhällsvariabler samt omvärldsvariabler (se bilaga 1).

Som väntat förekommer det betydligt flere positiva värderingar av planhushållning, dvs. statliga regleringar av ekonomin, i de två vänsterpartiernas program än i de andra programmen. Detta gäller för bägge tidsperioder, trots att det inte verkar vara ett lika populärt tema i de nyare programmen som i de gamla. Korrelationen med den ideologiska grundordningen är följaktligen starkare för den första perioden jämfört med den andra. Speciellt drastisk är nedtoningen av detta tema i VF. Det är dock viktigt att även notera den språkliga förändring som skett i dessa bägge partiers tolkning av begreppet planhushållning. I SDP:s program från 1952 används begreppet socialistisk planhushållning som ett centralt begrepp, där marknaden, i den mån det är till det bästa för helheten, bör underställas statlig kontroll.

”Talouselämän luonteen perinpohjaiseen uudistamiseen tähtäväää suunnitelmallisuutta ja sosialisointia on toteutettava sitä mukaa, kuin ne käsitetään historiallisesti välttämättömiksi ja tarkoituksenmukaisiksi toimenpiteiksi. Elinkeinoelämän aloja ja yrityksiä on siirrettävä yhteiskunnan omistukseen ja hallintaan, sikäli kuin se on tarkoituksenmukaista työn ja pääoman välisen riitiriidan poistamiseksi...” (SDP 1952, 14.)

I principprogrammet från 1987 är socialiseringskravet ej längre lika framträdande. Marknadsekonomin ses som grunden för det ekonomiska systemet, men även statliga regleringar anses nödvändiga för att motverka kapitalismens skadeverkningar.

”Marknaden, som fungerar utgående från privat vinstbegär, bör regleras för att undvika monopolisering och miljöförstöring och för att trygga den nationella självbestämmanderätten och en balanserad regional utveckling.” (SDP 1987, 5.)

I DFFF:s principprogram från 1967 betonas den offentliga sektorns och samhällsplaneringens roll för skapandet av ekonomisk demokrati. Även här utgör marknadsekonomin grunden för det ekonomiska systemet, men under förutsättning att staten kan utöva en stark kontroll. Socialisering av företag skall ske utgående vad som är bäst för samhället.

”Demokratian kehittäminen edellyttää nimenomaan taloudellisen demokratian kehittämistä.” (DFFF 1967, 8.)

”Tuotanto- ja liikelaitoksia otetaan yhteiskunnan haltuun siltä osin, kuin se osoittautuu yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden ja kansantalouden kannalta tarkoituksenmukaiseksi.” (DFFF 1967, 9.)

I VF:s program från 1990 är inställningen till statlig kontroll över marknaden inte lika entydig. Visserligen framförs krav på ökad kontroll t.ex. över bankernas verksamhet, men samtidigt stöder man en decentralisering av den ekonomiska makten och en ökning av medborgarens egen aktiva maktutövning.

”Demokratian vahvistamiseksi tarvitaan sekä edustuksellisten rakenteiden uudistamista ja taloudellisen vallan hajauttamista että kansalaisten omaan aktiivisuuteen perustuvan vallankäytön mahdollisuuksien lisäämistä.” (VF 1990, 25.)

”Pankkien valtaa on rajoitettava, pankkien ja yritysten taloudellisen vallan yhteenkietoutuminen purettava.” (VF 1990, 25.)

Partiets försiktiga hållning i fråga om det ekonomiska systemet kan tolkas som en viss osäkerhet om var partiet står i förhållande till traditionella vänstersocialistiska värden och till nya ideologiska strömningar i 90-talets samhälle.

Till skillnad från frågan om planhushållning framkommer flera positiva värderingar av marknadsekonomin ju längre till höger ett parti befinner sig. Frågan om marknadsekonomin korrelerar således starkt positivt med den ideologiska grundordningen under bägge tidsperi-

oder. Starkast kommer detta dock till uttryck i SAML:s och LFP:s ideologier.

”Taloudellisen toiminnan perustana tulee olla yksityinen omistusoikeus ja vapaa, sosiaalinen markkinatalous.” (SAML 1957, 5.)

”Tälle pohjalle perustuva talousjärjestelmä, demokraattisen yrittäjätalouden järjestelmä, antaa parhaat mahdollisuudet kunkin yksilön kykyjen tehokkaaseen käyttöön taloudellisen kasvun hyväksi.” (LFP 1965, 11.)

”Kokoomus haluaa kehittää yksilön omaisuusuteen, yrittäjyyteen ja yksityiseen omistusoikeuteen pohjautuvaa luonnosta ja ihmisestä vastuullista markkinataloutta. Ekososiaalinen markkinatalous toimii kansanvaltaisesti ohjattuna, ekologisesti kestäväällä ja sosiaalisesti oikeudenmukaisella tavalla.” (SAML 1993, 5.)

”Markkinatalous edistää parhaiten keuhäilyisyyttä ja voimavarojen parasta mahdollista kohdentumista.” (LFP 1994, 2.)

Betoningen av ekonomisk tillväxt är likaså betydligt kraftigare i de borgerliga partiernas principprogram jämfört med de socialistiska. Även här är korrelationen med den ideologiska grundordningen mycket starkt positiv under bägge tidsperioder.

Vikten av miljövårdande insatser har inte fått någon framträdande plats i principprogrammen från den första perioden, men betonas däremot mycket starkt i principprogrammen från den senare. Inbrytningen av det s.k. ekologiska språket i principprogrammen är ett av de mest framträdande tecknen på ideologisk förändring under 1970- och 1980-talet (jfr Palonen 1997, 43). Den kanske mest dramatiska varianten av ekologiskt språkbruk finner vi i VF:s program från 1990.

”Ensimmäistä kertaa historiansa aikana ihmisen on silmällä nähtävissä sen tosiasian kanssa, että elämä maapallolla jatkuu tai loppuu hänen valintojensa seurauksena. Ihmisen on hallittava suhteensa luontoon niin arkielämässään kuin yhteiskuntiansa toiminnassa. Luonnon tuhoutumisen estää vain yhteisön ponnistuksien aikaansaatu kestävä kehitys”. (VF 1990, 10.)

Betoningen av regional balans är starkast i AF/CP:s, SFP:s och SAML:s principprogram. I de två förstnämnda partiernas fall är betoning-

en stark såväl i de äldre som de nyare programmen, medan den starka betoningen i SAML:s fall gäller enbart programmet från 1957. Korrelationen med den ideologiska grundordningen är starkt positiv för den första tidsperioden, men endast svagt positiv för den andra.

Den värdekategori som berör omfördelning betonas ungefär lika starkt i alla partier under den första tidsperioden och korrelationen med den ideologiska grundordningen är följaktligen svagt negativ. För den andra tidsperioden förekommer krav på omfördelning dock i betydligt större utsträckning bland vänsterpartierna än bland de andra, vilket betyder att korrelationen med den ideologiska grundordningen är starkt negativ. Detta resultat kan tolkas så att omfördelning av inkomster, ett av den moderna välfärdsstatens viktigaste instrument, haft ett bredare stöd bland partierna som helhet under den första tidsperioden. Under den andra perioden är det främst vänsterpartierna som håller fast vid detta ideal. Detta framgår av att olika formuleringar som direkt eller indirekt stöder fördelning av inkomster och förmögenhet ges betydligt större uppmärksamhet i SDP:s och VF:s program från 1987 respektive 1990 jämfört med de tidigare programmen. Samtidigt minskar den uppmärksamhet som de borgerliga partierna ägnat motsvarande frågor i programmen från 1980- och 1990-talet jämfört med de tidigare programmen.

Dessa resultat stämmer långt överens med de resultat man funnit beträffande välfärdsstatens politiska bas (t.ex. Esping-Andersen 1990). Enligt dessa har socialdemokratin haft en avgörande betydelse för framväxten av den skandinaviska välfärdsstaten. Men denna framväxt har även varit beroende av stödet från andra partier. De svenska socialdemokraternas framgångsrika kamp för ”folkhemmet” byggde till stor del på partiets starka elektorala stöd (t.ex. Svensson 1994). I Finland har dock socialdemokratin inte haft samma elektorala styrka och har därför varit betydligt mera beroende av andra partier, i det här fallet AF/CP (Alestalo & Uusitalo 1987). Det torde dock inte råda några tvivel om att SDP:s kraftigt betonat just omfördelningens betydelse för ett socialt rättvist samhälle.

”Inkomst och förmögenhetsskillnaderna bör utjämnas med hjälp av beskattningen, fördel-

ningen av de offentliga utgifterna samt arbets-marknadsavtalen.” (SDP 1987, 7.)

Enligt Olli Kangas (1986, 139) inträffade redan på 1950-talet en kris i de borgerliga partiernas, speciellt SAML:s och AF:s, förtroende för välfärdsstaten och den offentliga sektorn, vilket ledde till att dessa partier förde fram flere öppet välfärdskritiska synpunkter i valprogrammen under 1950-talet än under 1970- och 1980-talet. I föreliggande studie betonas dock omfördelade insatser betydligt mera i SAML:s program från 1957 än i programmet från 1993, medan ordningen är den omsvängda för AF/CP:s del.

De tre första variablerna i gruppen samhällsvariabler berör frågan om och i så fall hur samhället skall förändras. Den marxistiska samhällssynen har traditionellt präglats av en kritisk inställning till de rådande samhällsstrukturerna, vilket får delvis stöd av resultaten från föreliggande analys (jfr Borg 1964; Helenius 1969). Antalet samhällskritiska uttalanden är klart störst i DFFF:s program, men även stort i SDP:s program. Den samhällskritiska inställningen korrelerar följaktligen negativt med den ideologiska grundordningen. Att samhällskritiken kommer så pass starkt till uttryck även i Samlingspartiets program kan tyckas något förvånande, men torde ha sin förklaring i att principprogrammet innehåller en ganska utförlig, och stundom ganska kritisk, analys av de samhällsförhållanden som rådde under 1950-talet. Denna analys berodde i sin tur på partiets strävan att etablera en ny ideologisk linje, den s.k. ”dynamiska konservatismen”, som skulle ersätta den tolkning av konservatismen som varit förhärskande sedan 1922 (Borg 1995, 7).

En positiv inställning till gradvis förändring av samhället förekommer speciellt i SFP:s och LFP:s program, men även i DFFF:s och VF:s program. Korrelationen med den ideologiska grundordningen är svagt positiv för den första tidsperioden och ganska starkt negativ för den andra. Däremot betonas bevarandet av de rådande samhällsförhållandena betydligt starkare i de icke-socialistiska principprogrammen. Detta element, som vanligtvis brukar kopplas samman med konservatismen (Larsson 1990, 33), betonas dock starkast i SFP:s program.

Begreppen demokrati och frihet är något problematiska pga. den mångfald av betydelser

som de har (jfr Skinner 1984). I betydelsen politisk demokrati har begreppet förekommit betydligt mera i de socialistiska ideologierna än i de borgerliga under den första tidsperioden, vilket den fullständigt negativa korrelationen med grundordningen vittnar om. Korrelationen är dock endast mycket svagt negativ för den andra perioden. Begreppet frihet, här i betydelsen individens ”negativa frihet” (jfr Skinner 1984, 194–196; Boréus 1999, 6–7), har däremot en stabil borgerlig framtoning. Korrelationen med den ideologiska grundordningen är sålunda ganska starkt positiv för bägge tidsperioder. Formuleringar som t.ex. betonas individens rätt att bestämma över sitt eget liv utan inblandning från andra är speciellt vanliga i SAML:s och LFP:s program, men även i SDP:s program.

Att formuleringar som förespråkar social trygghet har en mera framträdande plats i de borgerliga partiideologierna under 1950- och 1960-talet kan däremot anses något förvånande, eftersom detta tema vanligen sammankopplas med vänsterideologier och i synnerhet med socialdemokratin (jfr Esping-Andersen 1990, 27–29; Kangas 1986, 136). Resultatet beror dock på att de borgerliga partiernas principprogram från 1950- och 1960-talet innehåller mera konkreta åtgärdsförslag på socialpolitikens område än vad SDP och DFFF gör (jfr Pekonen 1995, 29–31). För den andra tidsperioden, däremot, är kraven på välfärdsreformer och ökat välstånd någorlunda jämt fördelade mellan partierna.

Inställningen till kristendom och kristna värderingar har en klar borgerlig betoning i programmen från såväl den första som den senare tidsperioden. Den kristna synen betonas speciellt starkt i SAML:s och AF:s partiprogram, men finns även i någon mån företrädd i de två folkpartiernas ideologier. Däremot finns just ingenting sagt om detta i de socialistiska partiideologierna (jfr Borg 1964, 70, 149–150).

Analysen av de s.k. omvärldsvariablerna tyder på att partierna tidigare haft ganska olika syn på Finlands förhållande till omvärlden. En positiv inställning till samarbete västerut, t.ex. nordiskt samarbete, Förenta Nationerna m.m., har förekommit klart oftare i det borgerliga lägre, medan samarbetet österut, t.ex. med Sovjetunionen, betonats starkare i SDP:s och

DFFF:s program. Anmärkningsvärt är dock att östsamarbetet getts så stort utrymme i Centerpartiets program. Intressant är även den starka positiva korrelationen mellan partiernas betoning av västsamarbete och den ideologiska grundordningen under 1980- och 1990-talet. En plausibel tolkning är att Sovjetunionens upplösning och det kalla krigets slut gett ett större utrikespolitiskt spelrum, vilket i principprogrammen använts till att orientera landet västerut i riktning mot den europeiska ekonomiska samarbetsfären och EU (Raunio 1997, 186–209). En annan tolkning kunde vara att strävan efter att söka trygghet, såväl ekonomisk som politisk sådan, bland västmakterna ökat bland partierna efter Sovjetunionens sönderfall.

Formuleringar som förespråkar internationellt samarbete, internationell solidaritet och fredssträvanden har förekommit mera i de socialistiska partiideologierna medan formuleringar som uttrycker stöd för landets försvarsmakt och rikets självständighet betonas något kraftigare i de borgerliga partiideologierna. Skillnaden mellan SDP:s program från 1952 och DFFF:s program från 1967 är intressant att notera, vad gäller dessa sistnämnda frågor. I SDP:s program finns ett något oväntat stort utrymme för försvarsfrågor och frågor som berör landets självständighet, medan dessa värderingar inte just alls framkommer i DFFF:s program. Anledningen torde vara historisk; SDP ville klart markera skillnaden mellan sig självt och kommunisterna i förhållande till hur man ville att samhället skulle utvecklas och vilket förhållande till den forna fienden Sovjetunionen skulle vara (Borg 1964, 72–78).

Fastän det skett en del förändringar i hur partierna uppmärksammat olika frågor om hur samhället skall vara ordnat, hur det ekonomiska systemet skall fungera och hur Finlands förhållande till omvärlden skall vara, torde det allmänna intrycket ändå vara att det finns en hög grad av stabilitet i partiernas värdestruktur. De största förändringarna kan kanske sägas ha skett i SDP:s och speciellt VF:s program. Intressant är även att formuleringar som uttrycker en marknadsekonomisk syn verkar ha fått allt större utrymme i de flesta principprogram. Sådana formuleringar innehåller t.ex. positiva värderingar av det marknadsekonomiska systemet, ekonomisk tillväxt och individens (negativa) frihet.

Som en sammanfattning av analysens första del, kan man alltså säga att det skett stora förändringar i partiideologiernas innehåll och struktur. De största förändringarna hittar vi i partiideologiernas intressestruktur, dvs. vilka sakfrågor som behandlats i principprogrammen samt i partiideologiernas orienteringsstruktur, dvs. i sättet på vilket ideologierna använder sig av klasshänvisningar. Däremot verkar partiideologiernas värdestruktur vara förvånansvärt stabil, fastän det även här skett en del intressanta förändringar över tid. Det är dock för tidigt att här säga något om huruvida avstånden mellan partierna faktiskt minskat.

Ökande eller krympande partiavstånd?

För att kunna svara på frågan huruvida skillnaderna mellan partiernas inställning till ideologiska grundfrågor minskat under efterkrigstiden eller ej, har jag använt två olika, och ganska grundläggande, analystekniker. För det första har jag försökt bestämma hur skillnaderna mellan varje enskilt par av partiideologier sett ut. Detta innebär att jag för varje par av partiideologier beräknat korrelationen mellan storleksordningarna för de olika kategorierna i tabell 5. Dessa korrelationer redovisas här av utrymmesskäl dock enbart i sammanfattad form (se tabell 6). För det andra har jag beräknat ett statistiskt mått på den totala överensstämmelsen med hjälp av Kendalls w .¹⁰

Tabell 6 visar att skillnaderna mellan partiideologierna överlag minskat under efterkrigstiden (jfr Bugde, Robertson & Hearl 1987; Thomas 1980). Det framträder kanske bäst om man betraktar alla undersökta variabler tillsammans. Vi finner då att det största avståndet 1950/1960 fanns mellan SAML och DFFF ($r_s = .19$) och att det minsta avståndet fanns mellan SAML och LFP ($r_s = .83$). För perioden 1980/1990 finner vi dock att det största uppmätta avståndet mellan partierna krympt något. Detta innebär att den svagaste uppmätta korrelationen stigit till .52. Det är även synnerligen intressant att

¹⁰ Beräkningen av parvisa rangkorrelationer bygger på Spearman's r och beräkningen av den totala korrelationen på Kendall's w . Signifikansnivåerna för såväl Spearman's r och Kendalls w finns redovisade i Siegel 1988, 360, 365.

Tabell 6. Sammanfattning av förändringar i partiavstånd 1950/1960 och 1980/1990

		1950/1960	r_s	1980/1990	r_s
Ekonomi- variabler (n = 6)	Minsta avståndet	Saml-SFP	0,89*	CP-VF	0,89*
	Största avståndet	SFP-SDP	0,04	LFP-VF	0,09
Samhälls- variabler (n = 7)	Minsta avståndet	SDP-DFFF	0,90**	LFP-CP	0,93**
	Största avståndet	Saml-SDP	0,13	SFP-SDP	-0,07
Omvärlds- variabler (n = 6)	Minsta avståndet	Saml-AF	0,94**	Saml-CP	0,94**
	Största avståndet	Saml-DFFF	-0,43	SFP-LFP	0,41
Alla variabler (n = 19)	Minsta avståndet	Saml-LFP	0,83***	Saml-LFP	0,87***
	Största avståndet	Saml-DFFF	0,19	LFP-CP/VF	0,52**

Kommentar: Tabellen baserar sig på parvisa jämförelser (interkorrelation) av kategorifrekvensernas storleksordning i tabell 5. De uppmätta korrelationerna har beräknats med Spearman's r .

notera att det inte är mellan polerna på den traditionella vänster-höger-skalan som detta uppmätts, utan mellan två av mittenpartierna. En exakt förklaring till detta är svår att ge på basen av detta material, men en sannolik tolkning är att de partier som tidigare intagit helt diametralt motsatta positioner på vänster-höger-skalan ej längre finns kvar där utan rört sig mot mitten av skalan. Detta har i sin tur lett till att partierna bytt plats på den traditionella vänster-höger-skalan. Av tabell 6 kan vidare utläsas att den största förändringen verkar ha skett i de s.k. omvärldsvariablerna. Något dramatiskt uttryck för ideologisk utslätning kan man dock inte påstå att tabellen ger stöd för.

Detta intryck förstärks om man även tittar på hur den totala överensstämmelsen mellan alla sex partiideologier förändrats (se tabell 7). Kendalls w för alla variabler är 0,58 för den första tidsperioden och 0,74 för den andra tidsperioden. Detta visar att den totala överensstämmelsen ökat något, men att det trots allt inte är fråga om någon dramatisk ökning. Den största delen av förändringen torde även här förklaras av den markanta ökningen i samstämmighet för de s.k. omvärldsvariablerna. Resultatet ger således endast delvis stöd för tesen om ideologiernas död och man kan säga att det i själva verket inte är den uppmätta förändringen som är det intressantaste här, utan det faktum att det finns en så pass hög grad av stabilitet i partiideologierna under efterkrigstiden.

Vänster-högerkonfliktens betydelse i de finländska partiideologierna

Den tredje och sista frågeställningen för denna studie gällde vilken betydelse den s.k. vänster-högerkonfliktdimensionen haft för de finländska partiideologierna. Detta spörsmål har granskats genom beräkning av rangkorrelationer mellan de uppmätta kategorifrekvenserna och den s.k. ideologiska grundordningen. Ope-

Tabell 7. Den totala överensstämmelsen mellan partiernas inställning till olika värdekategorier 1950/1960 och 1980/1990

	1950/1960 (w)	1980/1990 (w)
Ekonomi- variabler (n = 6)	0,96**	0,99**
Samhälls- variabler (n = 7)	0,52**	0,52**
Omvärlds- variabler (n = 6)	0,27	0,73**
Alla variabler (n = 19)	0,58**	0,74**

Kommentar: Tabellen anger den totala överensstämmelsen mellan de sex partiernas rangordningar av värdekategorierna i tabell 5. Korrelationen är Kendalls w . De korrelationer som uppfyller 5%-signifikanskravet utmärks med * och 1%-kravet med ** (Siegel 1988, 269-270, 365).

Tabell 8. Variabler som uppvisar stark korrelation med den ideologiska grundordningen 1950/1960 och 1980/1990

Tidsperiod 1; 1950- och 1960-talets principprogram	r_s^* (Saml – DFFF/VF)
Betoning av utrikespolitik och internationell politik	–1.00**
Betoning av jord- och skogsbrukspolitik	.93*
Orientering till/stöd för arbetarklass	–.88*
Orientering till /stöd för familjer som socialpolitisk målgrupp	.83*
Positiv inställning till reglering av ekonomi (planhushållning)	–.88*
Positiv inställning till marknadsekonomi	.83*
Positiv inställning till ekonomisk tillväxt	.94**
Konserverande inställning beträffande rådande samhällsförhållanden	.88*
Positiv inställning till politisk demokrati och demokratiska värden	–1.00**
Tidsperiod 2; 1980- och 1990-talets principprogram	r_s^* (Saml – DFFF/VF)
Betoning av utbildnings- och kulturpolitik	.83*
Positiv inställning till marknadsekonomi	.83*
Positiv inställning till omfördelning	–.88*
Positiv inställning till samarbete västerut (t.ex EES, EU)	.94**

rationaliserat på detta sätt, borde en eventuell avmattning av vänster-högerkonflikten visa sig i form av allt svagare korrelationer med den ideologiska grundordningen.

I tabell 8 presenteras de variabler för vilka korrelationen med den ideologiska grundordningen uppfyllt minst 5%-signifikanskravet. Vi finner att de variabler som korrelerat starkt med den ideologiska grundordningen blivit märkbart färre över tid, vilket kan tas som ett tecken på att dess uppordnande effekt försvagats. Partiideologierna låter sig helt enkelt inte ordnas upp av en dylik grundordning på samma sätt som på 1950- och 1960-talet. Det är – å andra sidan – fel att påstå att den ideologiska grundordningen helt skulle ha mist sin betydelse, eftersom man även i 1980- och 1990-talets partiideologier kan finna fyra variabler som uppvisat signifikanta korrelationer med den ideologiska grundordningen.

De variabler som korrelerat starkast med den ideologiska grundordningen är till stor del traditionella vänster-högerfrågor som t.ex förhållandet mellan stat och marknad. Den enda variabeln som uppvisat ett signifikant samband med den ideologiska grundordningen vid bägge tillfällena är frågan om marknadsekonomi. I bägge fallen har korrelationen varit starkt po-

sitiv, vilket betyder att denna kategori uppmärksammats mera av de icke-socialistiska partierna än av de socialistiska. Av de signifikanta variablerna 1980/1990 är det bara frågan om omfördelning som uppvisat en negativ korrelation med den ideologiska grundordningen, dvs. som betonats mera av vänsterpartierna än de borgerliga partierna.

Slutsatser

Syftet med denna artikel var att beskriva hur de finländska partiideologierna förändrats under efterkrigstiden. Vilka slutsatser kan då dras på basis av resultaten?

För det första har det skett betydande förändringar i partiideologiernas innehåll och struktur. Dessa förändringar berör både intressestrukturen, dvs. vilka delar av samhällspolitiken man fäst uppmärksamheten vid, och orienteringsstrukturen, dvs. vem partiet säger sig stöda eller vems intressen det säger sig vilja driva. Vad intressestrukturen beträffar, kan man säga att sättet på vilket partierna betonat olika sakfrågor ändrat en hel del över tid. Likaså kan man säga att partiernas orienteringsstrukturer blivit betydligt mera otydliga över tid. Man finner sålunda mycket få hänvisningar till tradi-

tionella stödgrupper i de nyare principprogrammen. Resultaten från värdeanalysen, däremot, tyder på en något högre stabilitet, fastän det även här nog skett vissa förändringar.

För det andra kan man säga att resultaten delvis stöder tesen om ideologiernas död. De mätningar som gjorts av förändringar i partiavstånd, visar att det skett ett märkbart närmande mellan partierna beträffande deras inställning till centrala samhällsfrågor, t.ex. statens förhållande till marknaden, politisk demokrati m.m. Den största enskilda förändringen har kunnat observeras för de s.k. omvärldsvariablernas del, dvs. de frågor som berör Finlands förhållande till omvärlden.

För det tredje har vänster-högerkonfliktens betydelse för partiideologierna minskat under efterkrigstiden. De frågor som kan fångas upp med hjälp av den s.k. ideologiska grundordningen har blivit betydligt färre under den senare undersökningsperioden jämfört med den tidigare. Det är dock viktigt att skilja mellan de resultat som säger något om vänster-högerkonfliktens uppordnande effekt på partierna och de resultat som visar på minskade avstånd. Ideologisk förändring kan ta sig många uttryck, och i de aspekter av förändring som kommit fram i denna undersökning bör man kanske närmare granska det inbördes förhållande som råder mellan dessa. Är det t.ex. så att vänster-högerkonfliktens avmattning förekommer parallellt med ett närmande mellan partier? Den bild som tecknats här ger inte något uttömmande svar på dessa frågor, utan enbart vissa indikationer på att partiavstånden minskat samtidigt som vänster-högerdimensionen fått ett nytt utseende och troligtvis fått konkurrens av andra skiljelinjer såsom t.ex. den ekologiska dimensionen. Det torde dock vara klart att den ideologiska förändringen inte kan förstås på ett entydigt sätt och att det inte går att helt avfärda den klassiska vänster-högerdimensionens betydelse, vilket många gånger påstås i diskussionerna om det finländska partisystemet (jfr Ervasti 1999).

En av de största förändringarna i partiideologierna kan, slutligen, skönjas i själva språket. Retoriken i de nyare programmen präglas av att traditionella ideologiska värden och principer ersatts eller kombinerats med dagsaktuella frågor, ofta med frågor som har med ekologi att

göra. Begreppet ”ekosocial marknadsekonomi” i SAML:s program från 1993 och ”en socialt hållbar utveckling” i VF:s program från 1990 är exempel på detta. Den traditionella marxistiska argumentationen, som baserade sig på vetenskaplig (marxistisk) analys och som såg arbetarrörelsens framgång som en obeveklig funktion av det kapitalistiska samhällets inre motsättningar, har i VF:s program ersatts med ett annat mönster som använder sig av ett apokalyptiskt scenario som motivering till partiets åtgärdsförslag. Begreppet ”hållbar utveckling” som lanserades i den s.k. Brundtland-rapporten, har blivit en ledande tankefigur i programmet, liksom i många andra partiers program under 1990-talet (jfr Palonen 1997, 35–39, 43–44).

Man kan kanske se dessa förändringar i partiideologierna som en följd av den ökade politiska kontingensen, dvs. att skrivandet av partiprogram i en traditionell bemärkelse blivit betydligt svårare än tidigare. Resultat visar på att en ändring skett i hur partierna formulerat sin syn på vad partiets framtida mål skall vara, från en någorlunda differentierad och klassbunden syn till mera obestämda och mera svepande linjer (jfr Pekonen 1995, 32–34). Om det tidigare handlade om att partiideologierna gav ”svar” på frågor om vad som borde göras inom olika samhällsområden, handlar det numera i allt högre grad om att kunna problematisera tillvaron och samhället samt att försöka ge en allmän bild av var partiet står idémässigt i en allt mera föränderlig och osäker tillvaro.

REFERENSER

- Aarnio, Eeva & Palonen, Kari (toim.) (1995): *Puolueiden periaateohjelmat 1995*. Jyväskylän yliopisto. Valtio-opin laitos. Julkaisuja 68, Jyväskylä.
- Aarnio, Eeva & Pekonen, Kari (1999): Changing Conceptions of Party Programmes in Finland. Ingår i *Finnish Yearbook of Political Thought 1999*. Vol. 3, s. 178–205. SoPhi, Jyväskylä.
- Aarnio, Eeva (1998): *Päämäärät liikkeessä. Puolueohjelmien kirjoittamisen muuttuvat merkitykset Suomessa 1950-luvulta 1990-luvulle*. SoPhi, Jyväskylä.
- Alestalo, Matti (1985): Yhteiskuntaluokat ja sosiaaliset kerrostumat toisen maailmansodan jälkeen. Ingår i Tapio Valkonen et al.: *Suomalaiset, yhteiskunnan rakenne teollistumisen aikana*, s. 101–200. WSOY, Porvoo-Helsinki-Juva.

- Alestalo, Matti & Uusitalo, Hannu (1987): The Development of the Welfare State after World War II. Ingår i Peter Flora (ed.): *Growths to Limits. The Western European Welfare States since World War II*. Vol. 1, s. 200–292. De Gruyter, Berlin/New York.
- Allardt, Erik (1987): *Samhället Finland. Omvandlingar och traditioner*. Schildts, Hangö.
- Anckar, Dag (1971): *Partiopinioner och utrikespolitik*. Acta Academiae Aboensis. Ser. A. Vol. 41, Åbo.
- Arons, Raymond (1953): The Diffusion of Ideologies. *Confluence* 2:1, s. 3–12.
- Bell, Daniel (1960): *The End of Ideology*. The Free Press, New York.
- Boréus, Kristina (1999): The significance of conceptual stability for ideological stability: the ideological shift to the right in the Swedish public debate as an example. *Journal of Pragmatics* 31:1, s. 1–24.
- Borg, Olavi (1964): *Suomen puolueideologiat*. WSOY, Vammala.
- Borg, Olavi (1965): *Suomen puolueet ja puolueohjelmat 1880–1964*. WSOY, Porvoo.
- Borg, Olavi (1995): Ohjelmatutkimuksen ja ohjelma-irjoituksen perinteestä ja muutoksesta. Ingår i: Eeva Aarnio & Jukka Kanerva (toim.): *Puolueohjelmatutkimuksen nykysuunnat*. Jyväskylän yliopisto, valtio-opin laitos. Julkaisuja 69, Jyväskylä.
- Bryder, Tom (1985): *Innehållsanalys som idé och metod*. Meddelanden från stiftelsens för Åbo Akademi forskningsinstitut, nr. 106, Åbo.
- Budge, Ian, Robertson, David & Hearl, Derek (1987): *Ideology, Strategy and Party Change: Spatial Analysis of Post-War Elections Programmes in 19 Democracies*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Ervasti, Hannu (1999): Uudet ja vanhat poliittiset kysymykset – päättyykö ”demokraattinen luokkataistelu”? *Politiikka* 41:4, s. 244–259.
- Esping-Andersen, Gøsta (1990): *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Polity Press, Cambridge.
- Fellman, Susanna & Lindholm, Christian (1996): *Tillväxt, omvandling och kris*. Finlands ekonomi efter 1945. Söderströms, Helsingfors.
- Helenius, Ralf (1969): *The Profile of Party Ideologies*. Scandinavian University Books, Oslo.
- Holmstedt, Margareta & Schou, Tove-Lise (1987): Sweden and Denmark 1945–1982: Election programmes in the Scandinavian setting. Ingår i Ian Budge et al., *Ideology, Strategy and Party Change: Spatial Analysis of Post-War Elections Programmes in 19 Democracies*, s. 177–206. Cambridge University Press, Cambridge.
- Inglehart, Ronald (1990): *Culture Shift in Advanced Industrial Society*. Princeton University Press, Princeton.
- Kangas, Olli (1986): *Luokkaintressit ja hyvinvointivaltio. Sisältöanalyttinen tarkastelu suurimpien puolueiden ja etujärjestöjen sosiaalipoliittisista kannanotoista*. Helsingin kaupparkeakoulun julkaisuja. D-84, Helsinki.
- Karisto, Antti, Takala, Pentti & Haapola, Ilkka (1998): *Finland i förvandling. Levnadsstandardens, livsföringens och socialpolitikens utveckling i Finland*. WSOY, Porvoo–Helsinki–Juva.
- Larsson, Reidar (1990): *Politiska ideologier i vår tid*. Studentlitteratur, Lund.
- Lewin, Leif (1967): *Planhushållningsdebatten*. Almqvist & Wiksell, Stockholm.
- Lipset, Seymour M. & Rokkan, Stein (1967): *Party Systems and Voter Alignments*. The Free Press, New York.
- Merkel, Peter H. (1980): Attitudes, Ideology and Politics of Party Members. Ingår i Peter H. Merkel (ed.): *Western European Party Systems*, s. 402–489. Collier-McMillan, London.
- Nygård, Mikael (1996): *Från dogmatism till pragmatism*. Opublicerad licentiatavhandling i statskunskap. Institutionen för samhällsvetenskaper. Åbo Akademi, Vasa.
- Oscarsson, Henrik (1994): Ett krympande partisystem? *Statsvetenskaplig Tidskrift* 97:2, s.141–174.
- Panbianco, Angelo (1988): *Political Parties: Organization and Power*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Palonen, Kari (1997): *Kootut retoriikat. Esimerkkejä politiikan luennasta*. Jyväskylän yliopisto. SoPhi, Jyväskylä.
- Pekonen, Kyösti (1997): Kansa ja puolueet nyt: puolueiden toimintaympäristön muutos. Ingår i Sami Borg (toim.): *Puolueet 1990-luvulla. Näkökulmia suomalaisen puoluetoimintaan*, s. 7–34. Turun yliopisto, valtio-opillisia tutkimuksia, no. 53, Turku.
- Pekonen, Kyösti (1995): Puolueohjelman idea. Ingår i Eeva Aarnio & Jukka Kanerva (toim.): *Puolueohjelma-tutkimuksen nykysuunnat*, s. 24–35. Jyväskylän yliopisto, valtio-opin laitos. Julkaisuja 69, Jyväskylä.
- Rantala, Onni (1982): *Suomen puolueiden muuttumisen*. Gaudeamus, Tampere.
- Rappe, Axel (1996): Party Propaganda in Motion: Finland 1954–1991. *Scandinavian Political Studies*. 19:4, s. 329–358.
- Raunio, Tapio (1997): Miten käy puolueiden yhtenäisyyden? Euroopan unioni haaste suomalaisille puolueille. Ingår i Sami Borg (toim.): *Puolueet 1990-luvulla. Näkökulmia suomalaisen puoluetoimintaan*, s. 186–214. Turun yliopisto, valtio-opillisia tutkimuksia, no. 53, Turku.
- Siegel, Sidney (1988): *Nonparametric Statistics for the Behavioral Sciences*. 2 edition. Mc Graw-Hill, New York.
- Skinner, Quentin (1974): Some problems in the analysis of political thought and action. *Political Theory*, Vol. 2:3, s. 277–301.
- Skinner, Quentin (1984): The idea of negative liberty: philosophical and historical perspectives. Ingår i: Richard Richard et al. (ed.): *Philosophy in History*, s. 193–221. Cambridge University Press, Cambridge.
- Statistikcentralen (1999): *Finland i siffror* (<http://www.stat.fi/tk/tp/tasku/>)
- Statistikcentralen (1996): *Statistisk årsbok för Finland 1996*. Gummerus, Jyväskylä.
- Sundberg, Jan (1996): *Partier och partisystem i Finland*. Schildts, Esbo.
- Svensson, Torsten (1994): *Socialdemokratin dominans. En studie av den svenska socialdemokratin partistrategi*. Acta Universitatis Upsaliensis. Skrif-

- ter utgivna av Statsvetenskapliga föreningen i Uppsala, 120. Norstedts, Stockholm.
- Sänkiäho, Risto (1991): Puolueiden kannattajakunnan rakenne. Ingår i *Kansanedustajain vaalit*. Tilastokeskus: Vaalit 1991:2. Helsinki.
- Thomas, John C. (1980): Ideological Trends in Western Political Parties. Ingår i Peter H. Merkl (ed.): *Western European Party Systems*, s. 348–366. Collier-McMillan, London.
- Thompson, John B. (1984): *Studies in Theory of Ideology*. Polity Press, Cambridge.
- Tingsten, Herbert (1966): *Från idéer till idyll: den lyckliga demokratien*. Pan/Norstedts, Stockholm.
- Uusitalo, Hannu (1985): Luokkarakenne ja intressien organisoituminen. *Sosiologia* 22:3, s. 165–176.

Bilaga 1. Innehållsanalysens kodschema (kodbok) i sammanfattad form

A. BAKGRUNDSVARIABLER

Variabel:

Variabelkategori:

1. PARTI	1. SAML, 2. SFP, 3. LFP, 4. AF/SP, 5. SDP, 6. DFFF/VF
2. TIDSPERIOD	1. 1950-/1960-talet, 2. 1980-/1990-talet

B. INTRESSEANALYSEN (kodning av omnämmande/beröring. Obs! Ej positiv värdering)

3. SAKFRÅGA	1. Egna partibeskrivningar
	2. Individens ställning
	3. Offentlig förvaltning
	4. Domstols- och ordningsväsende
	5. Utrikes- och internationell politik
	6. Försvars- och säkerhetspolitik
	7. Jord- och skogsbrukspolitik
	8. Industri- och energipolitik
	9. Regionalpolitik
	10. Trafik- och kommunikationspolitik
	11. Offentlig ekonomi
	12. Bostadspolitik
	13. Allmän ekonomisk politik
	14. Socialpolitik
	15. Utbildnings- och kulturpolitik
	16. Miljö- och naturvårdspolitik
	17. Övrigt (t.ex. allmänna samhällsbeskrivningar m.m.)

C. ORIENTERINGSANALYSEN (registrering av stödyttring/positiv värdering/)

4. SAMHÄLLSKLASS	0. Framgår ej
	1. Jordbrukarklass
	2. Företagare
	3. Tjänstemän
	4. Arbetare
	5. Övriga (t.ex. konstnärer m.m.)

5. SOCIAL GRUPP
0. Framgår ej
 1. Arbetslösa
 1. Invalider, handikappade
 2. Åldringar, ålderspensionärer
 3. Barn, ungdom och studerande
 4. Familjer
 5. Flyktingar
 6. Övriga (t.ex. fattiga m.m.)

D. VÄRDEANALYSEN (registrering av stödyttring/positiv värdering)

a. "Ekonomivariabler":

6. PLANHUSHÅLLNING (statliga ingripanden i ekonomin, planhushållning, socialisering, reglering av marknaden etc.)
7. MARKNADSEKONOMI (fri konkurrens, fria marknadskrafter, etc.)
8. EKONOMISK TILLVÄXT (BNP-tillväxt, ekonomisk vinst, ökat välstånd etc.)
9. MILJÖ- OCH NATURVÅRD (miljöskyddsåtgärder, miljöreglering etc.)
10. REGIONAL BALANS (regionalpolitiska åtgärder, regional rättvisa etc.)
11. OMFÖRDELNING (inkomstutjämnning, statlig omfördelning av inkomster, progressiv beskattning, universell socialpolitik etc.)

b. "Samhällsvariabler":

12. SAMHÄLLSKRITIK (kraftig kritik av samhället, krav på genomgripande förändringar i samhället etc.)
13. SAMHÄLLSFÖRÄNDRING (krav på gradvisa förändringar genom politiska, demokratiska, reformer, förändringar inom parlamentariska ramar etc.)
14. BEVARANDE AV RÅDANDE SAMHÄLLSFÖRHÅLLANDEN (bevarande av rådande förhållanden och institutioner, kritik av samhällsförändringar, hyllande av traditioner etc.)
15. POLITISK DEMOKRATI (folkrepresentation, allmänna val, parlamentarism, maktfördelning, mångpartisystem, politiskt skydd av minoriteter etc.)
16. INDIVIDENS FRIHET (frihet från yttre förtyck [negativ frihet], kritik av statligt förmynderi, individens rätt till valfrihet, självförverkligande och utkomst etc.)
17. SOCIAL TRYGGHET (allmänna välfärdspolitiska mål, sociala reformer, trygghet, välfärd, häjda levnadsförhållanden och livskvalitet etc.)
18. KRISTENDOM (kristna värderingar, kristen etik, kyrkan, etc.)

c. "Omvärldsvariabler":

19. VÄSTSAMARBETE (ekonomiskt och/eller politiskt samarbete med länder eller organisationer i väst)
20. ÖSTSAMARBETE (ekonomiskt och/eller politiskt samarbete med länder eller organisationer i öst)
21. INTERNATIONELL SOLIDARITET (u-landshjälp, utvecklingsarbete, internationellt samarbete etc.)
22. FRED OCH SÄKERHET (fredliga förhållanden till andra länder, världsfred, nedrustning etc.)
23. FÖRSVARSMAKTEN (försvarsmakten, försvarsanskaffningar, militärtjänst)
24. LANDETS SJÄLVSTÄNDIGHET (nationell suveränitet, nationell frihet, självförsörjning, neutralitet etc.)